

УДК 78.01:17.022.1:008

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК СПОСІБ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ)

Доброєр Наталія Вікторівна – кандидат культурології, доцент,
Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса
<https://orcid.org/0000-0002-9712-9219>
dobroer75@gmail.com

Розглянуто поняття креативності як способу само ідентифікації на прикладі феномена музики. Дослідження звернено до сучасній ситуації в українській музичній культурі, її креативному заснуванню. Метою статті є осмислення сутності та змісту креативності в музичній культурі, а також безпосередньо носіїв креативного початку. Звернення до цієї функції музики дає можливість більш широко бачити її вплив на розвиток суспільства як суб'єкта та об'єкта культури. Креативність в культурі виявляє себе на різних рівнях комунікації. Саме завдяки цій функції в музичній культурі відбуваються значні зміни, з'являються нові форми, стилі, твори мистецтва. Виділено два напрями прояви креативності в сучасній музичній українській культурі.

Ключові слова: креативність, самоідентичність, музична культура.

Постановка проблеми. Креативність – сучасний символ культури. Умови буття людства постійно змінюються, що сприяє зміні або адаптації самої культури і її продуктів під ці умови. Це призвело до зміни культурологічної парадигми (креативізму), що змінює аксіологічну підставу культури.

При величезному різноманітті феноменів культури зупинимо свій вибір на музиці. Це досить стійкий феномен культури, що супроводжує культурну еволюцію будь-якого народу і виконує безліч функцій: релігійно-обрядову, розважальну, психологічну, естетичну тощо. Відзначимо, що даний феномен – відкрита, змінна система. Музичні твори вступають у комунікацію з іншими видами мистецтва, різними культурами і навіть епохами. Таким чином, народжується креативний простір, в якому формуються нові ідеали, норми, за допомогою яких формується нова аксіологічна підстава в розумінні буття. Креативність має безпосередній зв'язок із культуротворчістю, що робить її цікавим об'єктом для вивчення в культурології. Дана стаття звернена до сучасної ситуації в українській музичній культурі, її креативному заснуванню.

Ступінь розробленості проблеми. Чимало дослідників пов'язують креативність із новизною і оригінальністю. Звернемося до концепцій деяких із них, які, на наш погляд, чітко виділили відмінні риси креативності як феномена культури. Психологи Г. Айзенк [1], Л. Термен [15] на основі аналізу конкретних біографій знаменитих особистостей говорили про те, що рівень творчих здібностей визначається рівнем розвитку інтелекту. Креативність, на їхню думку, – вища форма мислення. Головним моментом, що визначає характер творчого процесу, є наявність продукту.

Н. Дружнін [2], Е. Яколева [2] розглядають креативність як інтегральне явище. До такої ж думки доходять і західні гуманістичні психологи А. Маслоу [7], К. Роджерс [10], виділяючи деякі умови креативності: творче середовище, творчу особистість, творчий процес.

Соціальний аспект музичної творчості широко розкрито в роботах Т. Адорно, М. Кагана [4], А. Луначарського та ін. Музика і її теоретична рефлексія, проявляючись у різних формах: наукової, філософської, міфологічної, є надбанням людської культури. Вони з'являються виключно з потреби культури (сфери людського буття).

Інтерес являють концепції таких дослідників креативності, як Р. Муні і А. Штейна [12]. А. Уайтхне, говорив про креативність як новизну, Е. Фромм про необхідність перетворення світу в творчості. У роботах К. Леві-Стросса можемо спостерігати культурологічний підхід до розуміння музики [5].

Тож можемо стверджувати, що креативність – актуальне явище в сучасній культурі. Однак, у всіх цих підходах відсутній теоретичний аналіз носія креативного початку (особливо, якщо це носій являє національну культуру).

Метою статті є осмислення сутності та змісту креативності в музичній культурі, а також безпосередньо носіїв креативного початку.

Виклад матеріалу дослідження. На сьогодні музика охопила всі сфери діяльності людини, сформувавши певне культурне середовище, що активно взаємодіє з інформаційним простором: радіо, ТВ, Інтернет, електронними носіями. Відмінною рисою сучасної музичної культури є її комунікативність – можливість вступу в діалог культур, стилів, традицій тощо. Це підтверджує концепцію цілісності і системності музичної культури М. Кагана. [4; 24–25]. Креативним є те, що цю

особливість почали використовувати різні музиканти, композитори, виконавці. На сьогодні змішання різних стилів у музичних творах не являють нічого нового, але воно може привносити певні зміни в культуру і впливати на загальний напрям музичної діяльності тієї чи іншої країни. Як приклад, наведемо ситуацію з сучасної української музичної культури.

Зупинимося на творчості українського композитора, виконавця С. Вакарчука. Важко визначити в рамки якого стилю вона входить. Найчастіше в його музичних творах звучать ритми рок-н-рола, народні мелодії, рок тощо. Особливо показовим є альбом «Уночі». У ньому зібрані 11 пісень. Над їх створенням працювали чимало музикантів з «Океану Ельзи», виконавці джазу, класики, народної музики, Національний симфонічний оркестр України. В результаті не лише альбом, а й кожна пісню не можна зарахувати до якогось стилю. С. Шустер охарактеризував це як новий погляд на світ: «...коли перебудовуєш супутникову антену всього на 2 градуси, все радикально змінюється. Ти бачиш вже інший телеканал, іншою мовою, щось, що належить зовсім іншій культурі. С. Вакарчук в альбомі «Вночі» зумів домогтися схожого ефекту», – сказав С. Шустер [11].

Л. Дереш впевнений, що даний альбом здатний створити «культурний контекст для появи творів такого ж рівня в найближчому майбутньому» [11].

Культурний контекст змішання стилів був створений і розвинений. Піком появи груп і різних виконавців, які використовували змішання як музичну концепцію, були 2015-2017 рр. Характерним є альбом 2016 р. «Твое-Мое» Tik Tu. «В альбомі змішалися поп-музика, тріп-хоп, реггі, електро-поп у талановитих аранжуваннях і лірикою українською, англійською та литовською мовами» [16].

З 2016 р. двоє виконавців із YUKO по-новому представили стиль фолк-електроніка, в якому гармонійно поєднали народну музику, синтетичний звук і тексти – фольклорний матеріал, зібраний етнографами [8].

Молоді музиканти з гурту Rainbow (Київ) створюють музичний коктейль із джазу, блюзу, фьюжен, фтоунер, прогресивного року [14].

Досить нова група Л. Джанк виконує рок на рідній мові, використовуючи в своїй творчості фанк, поп-рок, і навіть елементи хіп-хопу [6].

Таких прикладів багато. Але навіть на них можемо бачити прояв креативності як новації в рамках стилю: було задано напрям, дано нове дихання не новому явищу. Результат – абсолютно різноманітні творчі групи в музичній культурі України, що використовують змішання стилів як певну концепцію самовираження і самоідентифікації.

Сучасні умови дають можливість швидко поширювати інформацію, зокрема й музичну. Але справа не лише в поширенні (це можна робити за допомогою будь-якого електронного носія), а в тому, що є можливість швидко отримати зворотній зв'язок. Ці умови забезпечує в першу чергу. Інтернет. Тут слухач «втручається» в музику: критикує, радить, хвалить тощо. Це робить сучасну музичну культуру більш рухомою, збагаченою. Звичайно, глобальні явища в музиці ґрунтуються на основі певної етнічної групи або регіону, країни. До прикладу, музичний проект Morphom (2014 г.) створений українським музикантом, композитором, звукорежисером і продюсером Р. Череновим, який фактично створює новий стиль в електронній музиці, де поєднує несумісні звуки, обходячи закони музичної гармонії [9].

Як бачимо, креативність може виявлятися як новація, що не існує в культурі. Звичайно, необхідні умови для її прояву і появи креативних особистостей. Для цього аудиторія повинна бути готова сприймати такі твори.

Сучасна світова музична культура плюралістична. У зв'язку з цим необхідно звернення до пізнавальної діяльності слухача, який отримує безліч різної музичної інформації (різні стилі, виконавці, мови, культури тощо). В. Швирьов говорить про виникнення нових принципів існування та орієнтації слухача (людини) в світовій культурі, заснованих на «діалогічній комунікативній раціональності» [13; 159]. Це обумовлено сучасним життям людини: безліч середовищ існування, технологізація життя тощо. Слухач, перебуваючи в глобальному інформаційному середовищі, починає сприймати різні культурні відмінності, в т. ч. і сфери музичної діяльності.

Таким чином відбувається зустрічний рух носіїв культури – суб'єктів (композитора, виконавця, слухача). Цій зустрічі, а також внутрішній динаміці складових музичної культури сприяють креативні продукти, що проявляють себе на різних рівнях комунікації:

– культурне середовище, зокрема і музична (діалогова комунікативна реальність – креативне середовище);

– суб'єктний рівень: слухач, виконавець, композитор (креативна особистість);

– музичний твір (створення, виконання, сприйняття) – креативний продукт.

Висновки. Креативність як особливість сучасної культури присутня в усіх сферах життя людини. Музика, як рухливий культурний елемент, активно реагує на стан сучасного культурного

середовища. Звернення до креативної функції музики дає можливість більш широко бачити її вплив на розвиток суспільства як суб'єкта та об'єкта культури. Перебуваючи в креативній середовищі, у суб'єкта з'являються креативні здібності (і сприйняття, і творчість).

Креативність у культурі виявляє себе на різних рівнях комунікації: креативне середовище, креативна особистість, креативний продукт, завдяки яким реалізується креативна функція музичного середовища. Саме завдяки цій функції в музичній культурі відбуваються значні зміни, з'являються нові форми, стилі, твори мистецтва.

Ми виділили два напрями прояву креативності в культурі: 1) нове в рамках уже існуючого стилю (наприклад, змішання стилів, запропоноване С. Вакарчуком як певну концепцію самовираження і самоідентифікації, і підхоплене іншими представниками музичної культури України); 2) абсолютно нове, що радикально відрізняється від того, що вже існує (наприклад, проект Morphom). Звичайно, для створення умов появи та сприйняття креативності як культурного явища, необхідно певне середовище, що формує певні вимоги до результату творчості, створює нові духовні цінності. Культурна ситуація спонукає до появи нового і креативного. У зв'язку з умовами глобалізації, можливо пізнавати інші культури, отримувати більше інформації про свою культуру. Все це веде до музичних експериментів, за допомогою яких відбувається самоідентифікація композитора, виконавця, слухача.

Список використаної літератури

1. Айзенк Г. Ю. Интеллект: новый взгляд. *Вопросы психологии*. 1995. № 1. С. 111–131.
2. Дружинин В. Н., Хазратова Н. В. Экспериментальное наследование формирует влияния микросреды на креативность. *Психологический журнал*. 1994. № 4. С. 46–59.
3. Євтушенко О. Анти-гламур Святослава Вакарчука. *День*. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayini/anti-glamur-svyatoslava-vakarchuka> (дата звернення: 06.09.2018).
4. Каган М. С. Об изучении музыки в контексте художественной культуры. *Вопросы методологии и социологии искусства*. Л. : ЛГИТМиК, 1988. С. 110–121.
5. Леви-Стросс К. «Болеро» Мориса Равеля. *Эстетика и теория искусства*. Хрестоматия. М. : Прогресс-Традиция, 2007. С. 418–427.
6. Леді Джанк. Офіційний сайт гурту «Леді Джанк». URL: <http://lady-junk.pp.ua/> (дата звернення: 02.09.2018).
7. Маслоу А. Мотивация и личность. СПб. : Евразия, 1999. 479 с.
8. Масюта Е. YUKO – новая фольклорная любовь от лейбла «Masterskaya». *Музыка, культура, наука, общество*. URL: <http://aristocrats.fm/yuko-novaya-folklorная-lyubov-ot-lejbla-masterskaya/> (дата звернення: 06.09.2018).
9. Проект MORPHOM – новая волна украинской музыки. Премьера. PR Batteries. URL: <http://prbatteries.com/news/proekt-morphom-novaya-volna-ukrainskoj-muzyki-premera.html> (дата звернення: 08.09.2018).
10. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. *Становление человека*. Пер. с англ. М. Исениной; Общ. ред. И. Е. Исенина. М. : Прогресс, 1994. 479 с.
11. Святослав Вакарчук представил в Киеве сольный альбом. Корреспондент Т.net: Музыка. URL: <https://korrespondent.net/showbiz/music/637296-svyatoslav-vakarchuk-predstavil-v-kieve-solnyj-albom> (дата звернення: 10.09.2018).
12. Торшина К. А. Современные исследования проблемы креативности в зарубежной психологии. *Вопросы психологии*. 1997. № 4. С. 123–132.
13. Швырев В. С. Рациональность как ценность культуры. *Традиция и современность*. М. : Прогресс-Традиция, 2003. 176 с.
14. «The Rainbow» випустили дебютний міні-альбом. URL: <https://www.neformat.com.ua/ru/news/15220-the-rainbow-vipustili-debyutnij-mini-albom.html> (дата звернення: 14.09.2018).
15. Terman L. M. The Measurement of Intelligence. New York, Boston: Arno Press, 1975. 362 p.
16. Tik Tu – Твое Мое (Сингл). Notatky. URL: <http://notatky.com.ua/tik-tu-tvoje-moje-synhl/> (дата звернення: 16.09.2018).

References

1. Aizenk H. Yu. Yntellekt: novyi vzglihat. *Voprosy psykholohyy*. 1995. № 1. S. 111–131.
2. Druzhynyn V. N., Khazratova N. V. Eksperymentalnoe nasledovanye formyruet vlyaniya mykrosredy na kreatyvnost. *Psykhologichesky zhurnal*. 1994. № 4. S. 46–59.
3. Ievtushenko O. Anty-hlamur Sviatoslava Vakarchuka. *Den*. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayini/anti-glamur-svyatoslava-vakarchuka> (data zvernennia: 06.09.2018).
4. Kahan M. S. Ob yzuchenyy muzyky v kontekste khudozhestvennoy kultury. *Voprosy metodolohyy y sotsyolohyy yskusstva*. Lenynhrad : LHYTMyK, 1988. S. 110–121.
5. Levy-Stross K. «Bolero» Morysa Ravelia. *Estetyka y teoriya yskusstva*. Khrestomatyia. M. : Prohress-Tradytsyia, 2007. S. 418–427.
6. Ledi Dzhank. Ofitsiinyi sait hurtu «Ledi Dzhank». URL: <http://lady-junk.pp.ua/> (data zvernennia: 02.09.2018).

7. Maslou A. *Motyvatsiya y lychnost*. SPb.: Evrazyia, 1999. 479 s.
8. Masiuta E. YUKO – novaia folklornaia liubov ot leibla «Masterskaya». *Zhurnal: muzyka, kultura, nauka, obshchestvo*. – URL: <http://aristocrats.fm/yuko-novaya-folklornaya-lyubov-ot-lejbla-masterskaya/> (data zvernennia: 06.09.2018).
9. Proekt MORPHOM – novaia volna ukraynskoi muzyky. *Premera// PR Batteries*. URL: <http://prbatteries.com/news/proekt-morphom-novaya-volna-ukraynskoy-muzyki.-premera.html> (data zvernennia: 08.09.2018).
10. Rodzhers K. *Vzghliad na psykhoterapiyu. Stanovlenye cheloveka* Per. s anhl. M. Ysenynoi; Obshch. red. Y. E. Ysenyna. M. : Prohress, 1994. 479 s.
11. Sviatoslav Vakarchuk predstavyl v Kyeve solnyi albom. *Korrespondent T.net: Muzyka*. URL: <https://korrespondent.net/showbiz/music/637296-svyatoslav-vakarchuk-predstavil-v-kieve-solnyj-albom> (data zvernennia: 10.09.2018).
12. Torshyna K. A. *Sovremennye yssledovaniya problemy kreatyvnyosti v zarubezhnoi psykhologii. Voprosy psykhologii*. 1997. № 4. S. 123–132.
13. Shvyrev V.S. *Ratsyonalnost kak tsennost kultury. Tradytsiya y sovremennost*. M. : Prohress-Tradyttsiya, 2003. 176 s.
14. «The Raynbow» vypustyly debiutnyi mini-albom. *Nefomat*.– URL: <https://www.neformat.com.ua/ru/news/15220-the-raynbow-vipustili-debyutnii-mini-albom.html> (data zvernennia: 14.09.2018).
15. Terman L. M. *The Measurement of Intelligence*. New York, Boston: Arno Press, 1975. 362 p.
16. Tik Tu Tvoie Moie (Synhl). *Notatky*. URL: <http://notatky.com.ua/tik-tu-tvoje-moje-synhl/> (data zvernennia: 16.09.2018).

КРЕАТИВНОСТЬ КАК СПОСОБ САМОИДЕНТИФИКАЦИИ (НА ПРИМЕРЕ СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО МУЗЫКАЛЬНОГО СОЦИОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТРАНСТВА)

Доброер Наталья Викторовна – кандидат культурологии, доцент,
Одесский национальный политехнический университет, г. Одесса

Рассмотрено понятие креативности как способа самоидентификации (на примере феномена музыки). Исследование обращено к современной ситуации в украинской музыкальной культуре, ее креативному основанию. Целью статьи есть осмысление сущности и содержания креативности в музыкальной культуре, а также непосредственно носителей креативного начала. Обращение к этой функции музыки дает возможность более широко видеть ее влияние на развитие общества как субъекта и объекта культуры. Креативность в культуре проявляется на разных уровнях коммуникации. Именно благодаря этой функции в музыкальной культуре происходят значительные изменения, появляются новые формы, стили, произведения искусства. Выделено два направления проявления креативности в музыкальной современной украинской культуре.

Ключевые слова: креативность, самоидентичность, музыкальная культура.

CREATIVITY AS A WAY OF SELF-IDENTIFICATION (ON THE EXAMPLE OF CONTEMPORARY UKRAINIAN MUSICAL SOCIO-CULTURAL SPACE)

Dobroer Nataliia – Candidate of Cultural Studies, Associate Professor,
Odessa National Polytechnic University, Odessa

The concept of creativity as a way of self-identification on the example of the phenomenon of music is considered. The research is directed to the current situation in the Ukrainian musical culture, its creative foundation. The purpose of the article is to understand the essence and content of creativity in the musical culture, as well as direct carriers of the creative principle. The appeal to this function of music enables us to see more widely its influence on the development of society as a subject and object of culture. Creativity in culture is manifested at different levels of communication. It thanks to this function that significant changes occur in the musical culture, new forms, styles, works of art appear. Two directions of manifestation of creativity in the musical modern Ukrainian culture have been singled out.

Key words: creativity, self-identity, musical culture.

UDC 78.01:17.022.1:008

CREATIVITY AS A WAY OF SELF-IDENTIFICATION (ON THE EXAMPLE OF CONTEMPORARY UKRAINIAN MUSICAL SOCIO-CULTURAL SPACE)

Dobroer Nataliia – Candidate of Cultural Studies, Associate Professor,
Odessa National Polytechnic University, Odessa

The purpose of the article is to understand the essence and content of creativity in the musical culture, as well as direct carriers of the creative principle.

Methodology of the research. Various studies of creativity in cultural space have been considered. Emphasis is placed on those works in which the features of creativity identified as a cultural phenomenon: the highest form of thinking (G. Eysenck, L. Termen), integral thinking (N. Druzhinin, E. Yakoleva, A. Maslow, K. Rogers), novelty (R. Muni, A. Stein).

Result. A problem has been singled out nevertheless the solution of the theoretical analysis has not been defined yet: analysis of the creativity carrier, who represents the national culture. The research has been carried out on the materials of the modern Ukrainian musical creative space (S. Vakarchuk («Ocean Elzy»), Ljubko Deresh, the groups Tik Tu.YUKO. Raynbow, Ledi Jank and others). The appeal to this function of music enables us to see more widely its influence on the development of the society as the subject and the object of culture. Creativity in culture is manifested at different levels of communication. It thanks to this function that that significant changes occur in the musical culture, new forms, styles, works of art appear. Two directions of manifestation of creativity in the musical modern Ukrainian culture have been singled out. They are the way of self-identification of the composer, performer, and listener.

The novelty. It is documented the demand for the theoretical understanding of the role of the bearer of the creative principle in the national culture.

Practical value. The Ukrainian representatives of the cultural industry can get the information how to stay in the middle of the century, the cinnamon for the breakdown of the new strategy of development and understanding of the creative principle in Ukrainian culture.

Key words: creativity, self-identity, musical culture.

Надійшла до редакції 22.09.2018 р.

УДК 783:[316.347:130.1]:271Ю2(477.10/17)

ЦЕРКОВНИЙ СПІВ ЯК ФЕНОМЕН ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я (XI–XVIII СТОЛІТТЯ)

Сапожнік Ольга Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ
olga.vasylivna08@gmail.com

Розглядається вплив православної традиції на історію церковного співу в Україні у XI–XVIII ст. та становлення й розвиток церковної музики як складової духовної культури українського православ'я. Висвітлюється роль вітчизняної православної музики в утвердженні самобутності української Церкви у становленні культурної ідентичності нації, зокрема, збереженні національної пам'яті.

Ключові слова: духовна культура православ'я, культурна ідентичність нації, українське православ'я, церковний спів.

Постановка проблеми. В історичній ретроспективі співочого мистецтва України особливе значення має православний церковний спів, який просякає вітчизняну музичну культуру від Київської Русі до Нового часу. З моменту виникнення традиція давньоруського церковного співу київської генези була безперервною: то посилюючись, то слабнучи, вона постійно відроджувалася й набувала в різні культурно-історичні епохи нових якостей.

Дослідження релігійної, сакральної, церковної музики в Україні репрезентовані у працях Б. Жулковського, О. Зосім, Н. Сиротинської, В. Снитіної, О. Шевчук, Л. Терещенко-Кайдан та ін. Проте, проблема впливу церковної музики українського православ'я на становлення культурної ідентичності нації, питання взаємозв'язку церковної музики (співу) та національної «душі» культури на даний час розкриті не повною мірою і актуалізуються сучасною релігійною ситуацією в Україні.

У культурології проблема церковного співу, як феномену націєгенезу, потребує концептуального осмислення в категоріях духовної культури та культурної ідентичності. Це стає можливим у рамках розгляду художньої специфіки жанру, її обумовленості впливами візантійської та західноєвропейської культур, а також накопиченням власного досвіду сакральної музичної культури, що репрезентує особливості православної духовності. Феномен церковної музики сьогодні варто розглядати не лише як певний жанр у музичному мистецтві, а й як специфічний спосіб духовного освоєння і емоційно-образного відображення релігійної картини світу, що породжує етноментальні й загальнонаціональні принципи художнього мислення та культурної ідентифікації.

Аналіз досліджень і публікацій. Окремі українські дослідники (О. Кошиць, П. Маценко) трактували церковний спів давньої України як першоджерело старого знаменного співу Київської Русі. Іншими українськими вченими монодичний церковний спів згадується дотично до різних явищ співочої культури (Г. Васильченко-Михно, Л. Корній, О. Цалай-Якименко, Ю. Ясіновський), або у зв'язку з загальним оглядом історії української музики (М. Антонович, о. П. Бажанський, М. Боровик, М. Грінченко, Б. Кудрик, О. Шреєр-Ткаченко). Церковну музику, а саме східнослов'янську духовну пісню ґрунтовно висвітлюють у своїх монографіях О. Зосім, Ю. Медведик; у взаємозв'язку з візантійською традицією її досліджують Н. Сиротинська, Л. Терещенко-Кайдан.